

норм, що встановлюють право.

У юридичній літературі під змістом процесуальних відносин розуміють зв'язок суб'єктів, що втілюється в суб'єктивних правах і юридичних обов'язках, юридичних повноваженнях, юридичній відповідальності і відповідній фактичній поведінці [3, с.72].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що реєстраційні правовстановлюю-

ючі відносини у сфері державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обмежень – це взаємодія суб'єктів таких відносин, які виникають на основі правовстановлюючих норм, виражених у правах та обов'язках заявника, з уповноваженими органами (посадовими особами), що проводять їх фактичну реалізацію в порядку реєстраційної правовстановлюючої діяльності.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Алексеев. С. С. Общая теория права: в 2-х т. – Т. II / С. С. Алексеев. – М.: Юрид. лит., 1992. – С. 281.
3. Лукьянова. Е. Г. Теория процессуального права / Е. Г. Лукьянова. – М.: Норма, 2003. – С. 188.
4. Тимчасове положення про порядок державної реєстрації прав власності на нерухоме майно (в редакції Наказу Мін'юсту №36/5 від 17 травня 2004 р.) / Наказ Міністерства юстиції України від 7 лютого 2002 р. № 7/5. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0157-02>

Анотації

У статті викладено поняття реєстраційних правовстановлюючих відносин у сфері державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обмежень, зазначено їхні ознаки та властивості відповідно до чинних норм права, за якими здійснюються провадження у справах із державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обмежень.

В статье изложено понятие регистрационных правоустанавливающих отношений, определены их признаки и свойства, в соответствии с действующими нормами права, согласно которым совершается производство государственной регистрации прав на недвижимое имущество и их ограничений.

In this article the concept of the registration relations which establish the rights is presented. Their signs and properties in the correspondence to the norms of the law operating today according to which manufacture of the state registration of rights to the immovable property and their limitations is accomplished are determined.

УДК 351.95

О. М. НЕЧИТАЙЛО,
здобувач ХНУВС

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКАЗІВ У АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Враховуючи роль принципу змагальності у забезпеченні пошуку істини у справі, адміністративне процесуальне законодавство надає право і встановлює обов'язки сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, подати свої докази або повідомити про них суд до початку судового засідан-

ня щодо розгляду справи. Однак, зацікавлені особи не завжди мають у своєму розпорядженні належні докази, або ж ці докази згодом можуть бути втрачені (зникнути чи бути знищеними), або ж пізніше доступ до них буде ускладненим. Із метою запобігання настанню наслідків, які

ускладнюють доступ до необхідних доказів, чинним Кодексом адміністративного судочинства України закріплено інститут забезпечення доказів.

До недавнього часу питання доказів та доказування, зокрема, забезпечення доказів, були предметом дослідження науковців у галузях цивільного, господарського та кримінального права, серед яких С. В. Васильєв, А. С. Коваленко, О. М. Роїна, О. О. Сидоренко, Т. В. Степанова, В. М. Терпишник, Ф. В. Шиманський, М. Й. Штефан, але з прийняттям у 2005 р. Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) [1] з'явилися наукові праці і вчених-адміністративістів, таких, як В. М. Бевзенко, І. Л. Бородін, А. Т. Комзюк, О. М. Круглов, В. К. Шкарупа та ін. Це свідчить про початок формування наукового підґрунтя адміністративного судочинства України взагалі.

Отже, метою статті є з'ясування сутності інституту забезпечення доказів на підставі аналізу процесуального законодавства й наукових розробок та характеристика засобів забезпечення доказів.

Особи, які беруть участь у справі та обґрунтовано вважають, що надання потрібних доказів згодом стане ускладненим або неможливим, мають право просити суд забезпечити ці докази. Це означає, що інститут забезпечення доказів в адміністративному судочинстві спрямований на забезпечення нормального здійснення процесу доказування шляхом збирання і закріплення доказів, якщо існують обставини, які під час судового розгляду справи можуть зробити ускладненим або неможливим надання потрібних доказів.

Забезпеченням доказів є збирання судом доказів до відкриття провадження у справі або на стадії підготовчого провадження, якщо надання цих доказів до початку судового розгляду стане ускладненим або неможливим. Докази можуть бути забезпечені також у період між судовими засіданнями щодо судового розгляду адміністративної справи і навіть в апеляційному провадженні.

Неможливість надання (одержання) до-

казу може бути пов'язана з можливим знищенням або зіпсуттям доказу в майбутньому очікуваною смертю свідка тощо, а ускладнення в наданні доказу може бути зумовлене обставинами, які вимагатимуть додаткових зусиль, витрати часу та коштів (наприклад, коли особа, яка може бути свідком, виїжджає за кордон).

Отже, коли особи, що беруть участь у справі, мають фактичні дані або повідомлення, які свідчать про те, що певні докази можуть бути вилучені або втрачені і скористатися ними для вирішення справи, по суті, буде неможливо, або внаслідок їхньої втрати або знищення за актом внаслідок закінчення строків зберігання також неможливо буде вирішити справу, тоді такі особи мають звернутися до суду з клопотанням про їх забезпечення. Це може бути здійснене шляхом подання клопотання або позовної заяви із зазначенням такої вимоги.

Забезпечення доказів може здійснюватися також за заявою зацікавленої особи до відкриття провадження у справі. Це означає, що забезпечення доказів здійснюється за заявою про забезпечення доказів особи, яка бере участь у справі, а до відкриття провадження у справі – за заявою зацікавленої особи.

Цей правовий припис впливає зі ст. 110 КАС України, де зазначається, що на стадії підготовчого провадження суд до судового розгляду адміністративної справи вживає заходів для всебічного та об'єктивного розгляду і вирішення справи. Із цією метою суд може окремою ухвалою здійснити забезпечення доказів за заявою особи, яка бере участь у справі, а до відкриття провадження – за заявою зацікавленої особи. Ця процедура адміністративного суду спрямована на повний і об'єктивний розгляд конкретної адміністративної справи.

Забезпечення доказів – це вжиття судом термінових (невідкладних) заходів щодо закріплення у визначеному процесуальному порядку фактичних даних із метою використання їх як доказів при розгляді публічно-правових спорів [2].

КАС України гарантує можливість забезпечення доказів. Для здійснення цього характерним є дотримання певних правил.

По-перше, забезпечення доказів можливе як до порушення адміністративної справи у суді, так і після відкриття провадження у справі.

По-друге, ініціатором подання заяви про забезпечення доказів може бути будь-яка особа, зацікавлена у вирішенні публічно-правового спору.

По-третє, забезпечення доказів може відбуватись за місцем їх знаходження або ж безпосередньо у судовому засіданні.

Так, якщо особи, які беруть участь у справі та обґрунтовано вважають, що надання потрібних доказів стане згодом ускладненим або неможливим, мають право просити суд забезпечити ці докази.

Заява, подана до суду із клопотанням про забезпечення доказів, має містити у собі певні реквізити, наявність яких є необхідною для задоволення такої заяви.

У заяві про забезпечення доказів слід указувати (ст. 75 КАС України):

- 1) докази, які необхідно забезпечити;
- 2) обставини, що можуть бути підтверджені цими доказами;
- 3) обставини, які свідчать про те, що надання потрібних доказів може стати ускладненим або неможливим;
- 4) дані про справу, для якої потрібні ці докази, або з якою метою потрібно їх забезпечити.

Докази, які необхідно забезпечити, повинні бути визначені таким чином, щоб їх можна було безпомилково ідентифікувати. Наприклад, якщо йдеться про письмовий доказ, то слід вказати відомі заявнику реквізити, які дадуть можливість його відшукати.

Якщо йдеться про забезпечення письмових чи речових доказів, треба зазначити, де вони знаходяться. Якщо докази необхідно забезпечити допитом свідка, у заяві необхідно вказати ім'я свідка та місце його проживання (перебування). У разі, коли заявник цього не зробить, суд повинен з'ясувати такі відомості під час розгляду заяви про забезпечення доказів.

У заяві слід вказати обставини, що можуть бути підтверджені доказами, які необхідно забезпечити. Ці обставини повинні входити до предмета доказування у справі (чи майбутній справі, якщо провадження у ній не відкрито), інакше суд може відмовити у задоволенні заяви про забезпечення доказів.

Заява про забезпечення доказів відрізняється від звичайного клопотання про виклик свідка, витребування доказу чи призначення експертизи тим, що у ній необхідно вказати на ті обставини, які свідчать про небезпеку того, що надання потрібних доказів може стати ускладненим або неможливим. Саме це зумовлює необхідність забезпечення доказів, щоб вони все-таки змогли бути використані для з'ясування обставин у справі.

У заяві про забезпечення доказів слід зазначити реквізити адміністративної справи, у якій необхідно забезпечити докази, – номер справи та / або предмет позову і сторони.

Якщо ж заява подається для забезпечення доказів у майбутній адміністративній справі, то слід зазначити, з якою метою потрібно їх забезпечити, тобто описати обставини, що можуть бути фактичною підставою для адміністративного позову. На наш погляд, це є не обов'язковим, якщо заява про забезпечення доказів подана разом із позовною заявою.

Крім зазначених елементів, заява повинна містити загальні реквізити: найменування адміністративного суду, до якого подається заява; ім'я фізичної особи чи найменування юридичної особи (органу), яка подає заяву; її поштова адреса, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є. Заява підписується особою, від імені якої вона подається, або її представником із зазначенням дати підписання.

Якщо заяву підписав представник, то у ній зазначаються ім'я представника, його поштова адреса, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є. До заяви додається довіреність чи інший документ, що підтверджує повно-

важення представника, за винятком тих випадків, коли у матеріалах справи вже є такий документ.

При зверненні із заявою про забезпечення доказів до адміністративного суду слід ураховувати такий порядок її подання:

1. Заява про забезпечення доказів подається до суду, який розглядає справу, а якщо провадження у справі ще не відкрито – до місцевого адміністративного суду, на території якого можуть бути вчинені процесуальні дії щодо забезпечення доказів.

2. Заява про забезпечення доказів розглядається протягом п'яти днів після її надходження з повідомленням сторін та інших осіб, які беруть участь у справі. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду заяви.

3. У разі обґрунтованої вимоги особи, яка подала заяву про забезпечення доказів, а також якщо не можна встановити, до кого може бути згодом висунуто вимоги, заява про забезпечення доказів розглядається судом невідкладно лише за участю особи, яка подала заяву [3].

Питання про забезпечення доказів вирішується ухвалою, яку може бути оскаржено. Однак, таке оскарження ухвали не зупиняє її виконання, а також не перешкоджає подальшому розгляду справи.

Про забезпечення доказів або про відмову в забезпеченні доказів суд постановляє ухвалу. В ухвалі про забезпечення доказів визначаються порядок і спосіб її виконання. Ухвала про відмову в забезпеченні доказів може бути оскаржена особою, яка звернулася із заявою про забезпечення доказів. Забезпечення доказів здійснюється за загальними правилами вчинення відповідних процесуальних дій.

У разі задоволення адміністративним судом клопотання осіб про забезпечення доказів ним застосовуються визначені процесуальним законом способи забезпечення доказів (ст. 74 КАС України).

1. Допит свідків. Цей засіб може бути застосований у разі, коли, наприклад, свідок виїжджає на постійне місце проживання за кордон або у довготривалі відрядження.

2. Призначення експертизи.

3. Витребування та огляд письмових або речових доказів. Потреба витребувати та оглянути, наприклад, письмові докази може виникнути у разі передання документації до державного архіву, інформація з якого згодом може бути отримана лише через значну кількість часу.

Суд допитує свідка в порядку забезпечення доказів із дотриманням вимог ст. ст. 141 – 142 КАС України. Забезпечуючи доказ, суд викликає свідка для допиту.

Про дату, час та місце допиту суд повідомляє осіб, які беруть участь у справі. Якщо допит відбувається до відкриття провадження у справі, суд повідомляє заявника, а за наявності відомостей про інших учасників публічно-правового спору – також таких осіб. Це необхідно, щоб забезпечити дотримання принципу змагальності і право таких осіб задати свідкові питання.

Якщо є інформація, що певна особа може перешкодити допитові свідка, то суд може прийняти рішення не повідомляти її про допит свідка.

Відповідно до ст. 78 КАС України суд може допитати свідка за місцем або у місці його проживання (перебування). У разі необхідності допитати свідка за місцем його проживання (перебування) суд постановляє ухвалу про забезпечення доказів і судові доручення іншому адміністративному суду провести відповідну процесуальну дію (ст. 115 КАС України).

Показання свідка, одержані під час забезпечення доказу поза залом судового засідання або в порядку судового доручення, фіксуються у протоколі про вчинення окремої процесуальної дії – протоколі допиту свідка в порядку забезпечення доказів – і можуть бути зафіксовані технічними засобами (ст. ст. 45 – 46 КАС України).

Суд призначає судову експертизу в порядку забезпечення доказів із дотриманням вимог ст. 81 КАС України.

Питання про призначення судової експертизи суд вирішує в ухвалі про забезпечення доказу. Перед постановленням такої ухвали суд повинен обговорити питання,

які необхідно поставити експертів, а також питання щодо експерта чи експертної установи, яким потрібно доручити проведення судової експертизи, з особами, які беруть участь у розгляді питання щодо забезпечення доказів.

Суд витребує письмовий або речовий доказ у порядку забезпечення доказів з урахуванням вимог ст. ст. 78 – 80 КАС України. В ухвалі про забезпечення доказу суд зазначає, що воно здійснюється у спосіб витребування доказу, та визначає, що це за доказ (з індивідуальними ознаками, які дають можливість його ідентифікувати) і в кого він знаходиться.

Витребуваний доказ надсилається безпосередньо до адміністративного суду. Суд в ухвалі може також уповноважити особу, яка просила забезпечити доказ, одержати доказ для надання його до суду (див.: ч. 3 ст. 79 і ч. 2 ст. 80 КАС України).

Витребування письмового або речового доказу може бути поєднане з його негайним подальшим оглядом, у тому числі за місцем його перебування, якщо є небезпека того, що в майбутньому цей доказ може змінити свої доказові властивості, бути зіпсованим або знищеним.

Оглянути витребуваний письмовий або речовий доказ також необхідно, якщо особа, у якій витребувано доказ, просить його повернути. Тоді суд після проведення огляду має повернути доказ (якщо це був письмовий доказ, залишивши засвідчену суддею копію письмового доказу). Таким чином, допустимо, на наш погляд, застосувати за аналогією ч. 4 ст. 79 і ч. 3 ст. 80 КАС України з тією відмінністю, що суд повертає доказ після огляду, а не дослідження, а предметом дослідження в судовому засіданні буде протокол огляду доказу з усіма додатками до нього, якщо сам доказ буде втрачено чи змінено.

Суд здійснює огляд письмового або речового доказу в порядку забезпечення доказів з урахуванням вимог ст. ст. 143 – 146 КАС України, якщо є небезпека того,

що в майбутньому цей доказ може змінити свої доказові властивості, бути зіпсованим, знищеним чи втраченим в інший спосіб. Однак, на відміну від ст. ст. 143 – 146 КАС України, що регулюють дослідження письмових та речових доказів, огляд пов'язаний не з дослідженням, а з фіксацією всіх властивостей доказу, які в процесі подальшого судового розгляду можуть мати доказове значення.

У зв'язку з цим процес огляду письмового або речового доказу під час забезпечення доказу фіксується у протоколі про вчинення окремої процесуальної дії – протоколі огляду доказу в порядку забезпечення доказів – і може бути зафіксованим технічними засобами (ст. ст. 45, 46 КАС України).

Якщо суд здійснює огляд доказу за його місцезнаходженням, то слід ураховувати вимоги ст. 147 КАС України з тією, однак, відмінністю, що такий огляд може здійснюватися не лише тоді, коли доказ не можна доставити до суду, а й тоді, коли є загроза того, що до або в процесі доставки доказу до суду його доказові властивості можуть бути змінені.

Таким чином, інститут забезпечення доказів в адміністративному судочинстві відіграє важливу роль в усесторонньому та повному з'ясуванні фактичних обставин адміністративної справи в процесі її розгляду адміністративним судом. Він спрямований на гарантування і захист інтересів однієї зі сторін публічно-правового спору. Забезпечення доказів є процесуальною фіксацією фактичних даних, на підставі яких суд установлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення осіб, які беруть участь у справі, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Така процедура застосовується до дослідження доказів у судовому засіданні, якщо є підстави побоюватися, що їх представлення суду надалі стане неможливим.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України: за станом на 5 вересня 2007 р. – Х.: ТОВ «Одісей», 2007.

2. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / Штефан М. Й. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – 624 с.
3. Комзюк А. Т. Адміністративний процес України: навч. посіб. / А. Т. Комзюк, В. М. Бевзенко, Р. С. Мельник. – К.: Прецедент, 2007. – 613 с.
4. Курылев С. В. Основы теории доказывания в советском правосудии / Курылев С. В. – Мн., 1969. – 198 с.
5. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України. В 2-х т. – Т. 1 / [за заг. ред. В. К. Матвійчика] – К.: КНТ, 2007. – 788 с.
6. Фурса С. Я. Докази і доказування у цивільному процесі: наук.-практ. посіб. / С. Я. Фурса, Т. В. Цюра. – К.: КНТ, 2005. – 260 с.
7. Кримінальний процес України / [за ред. Ю. М. Грошевого, В. М. Хотенця]. – Х.: Право, 2000. – 360 с.

Анотації

У статті з'ясовується сутність інституту забезпечення доказів у адміністративному судочинстві та характеризуються засоби їх забезпечення.

В статті определяється сутність інституту забезпечення доказательств в административном судопроизводстве и дается характеристика средств их обеспечения.

УДК 342.951

Д. В. РАДЬКО,
здобувач ХНУВС

СУТНІСТЬ ТА ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН ЗА УЧАСТЮ ФІНАНСОВИХ КОМПАНІЙ З ТОРГІВЛІ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

Під час діяльності фінансових компаній, зокрема, і тих, які здійснюють торгівлю цінними паперами, виникають різні види правовідносин. Важливе місце серед них посідають адміністративні правовідносини, основна особливість яких полягає у тому, що вони регулюються нормами адміністративного законодавства. Проблема адміністративно-правових відносин завжди перебувала у центрі уваги науковців, свідченням чого є наукові праці В. Б. Авер'янова, Ю. П. Битяка, Л. В. Ковалю, В. К. Колпакова, О. В. Кузьменко, Є. В. Курінного, О. І. Харитонової та ін. У працях цих та інших науковців характеризуються сутність та структура адміністративно-правових відносин, визначаються їх загальні особливості, а також особливості окремих видів адміністративно-правових відносин. Проте, проблеми адміністративно-правових відносин за участю саме фінансових компаній з торгівлі цінними паперами спеціально не вивчалися, в існуючих наукових працях ці питання дослі-

жені фрагментарно або в рамках ширшої адміністративно-правової проблематики, без комплексного підходу. Як наслідок – необхідні для практики наукові дослідження їх сутності, видів та особливостей вивчені не повністю, що обумовлює актуальність обраної тематики.

Метою цієї статті є уточнення сутності та видів адміністративно-правових відносин за участю фінансових компаній з торгівлі цінними паперами. Для досягнення цієї мети планується вирішити такі завдання: уточнити поняття фінансової компанії як суб'єкта надання фінансових послуг; визначити загальні особливості адміністративно-правових відносин, а також особливості адміністративно-правових відносин за участю фінансових компаній з торгівлі цінними паперами; запропонувати практично спрямовану класифікацію таких правовідносин.

Щодо самого поняття «фінансова компанія», то необхідно відзначити, що незважаючи на досить розповсюджене його ви-